

Xin Hãy Chấm Dứt!

Quan điểm về cuộc tranh cử Dân Biểu người Chăm 1967

Lộ Trung Cân*

«*Xin hãy chấm dứt!*» là bài nhận định của Jata Aneh đăng trong báo Ước Vọng (ꨀꨁꨂꨃꨄꨅꨆꨇꨈꨉꨊꨋꨌꨍꨎꨏꨐꨑꨒꨓꨔꨕꨖꨗꨘꨙꨚꨛꨜꨝꨞꨟꨠꨡꨢꨣꨤꨥꨦꨧꨨꨩꨪꨫꨬꨭꨮꨯꨰꨱꨲꨳꨴꨵꨶ꨷꨸꨹꨺꨻꨼꨽꨾꨿ꩀꩁꩂꩃꩄꩅꩆꩇꩈꩉꩊꩋꩌꩍ꩎꩏꩐꩑꩒꩓꩔꩕꩖꩗꩘꩙꩚꩛꩜꩝꩞꩟ꩠꩡꩢꩣꩤꩥꩦꩧꩨꩩꩪꩫꩬꩭꩮꩯꩰꩱꩲꩳꩴꩵꩶ꩷꩸꩹ꩺꩻꩼꩽꩾꩿꪀꪁꪂꪃꪄꪅꪆꪇꪈꪉꪊꪋꪌꪍꪎꪏꪐꪑꪒꪓꪔꪕꪖꪗꪘꪙꪚꪛꪜꪝꪞꪟꪠꪡꪢꪣꪤꪥꪦꪧꪨꪩꪪꪫꪬꪭꪮꪯꪰꪱꪴꪲꪳꪵꪶꪷꪸꪹꪺꪻꪼꪽꪾ꪿ꫀ꫁ꫂ꫃꫄꫅꫆꫇꫈꫉꫊꫋꫌꫍꫎꫏꫐꫑꫒꫓꫔꫕꫖꫗꫘꫙꫚ꫛꫜꫝ꫞꫟ꫠꫡꫢꫣꫤꫥꫦꫧꫨꫩꫪꫫꫬꫭꫮꫯ꫰꫱ꫲꫳꫴꫵ꫶꫷꫸꫹꫺꫻꫼꫽꫾꫿꬀ꬁꬂꬃꬄꬅꬆ꬇꬈ꬉꬊꬋꬌꬍꬎ꬏꬐ꬑꬒꬓꬔꬕꬖ꬗꬘꬙꬚꬛꬜꬝꬞꬟ꬠꬡꬢꬣꬤꬥꬦ꬧ꬨꬩꬪꬫꬬꬭꬮ꬯ꬰꬱꬲꬳꬴꬵꬶꬷꬸꬹꬺꬻꬼꬽꬾꬿꭀꭁꭂꭃꭄꭅꭆꭇꭈꭉꭊꭋꭌꭍꭎꭏꭐꭑꭒꭓꭔꭕꭖꭗꭘꭙꭚ꭛ꭜꭝꭞꭟꭠꭡꭢꭣꭤꭥꭦꭧꭨꭩ꭪꭫꭬꭭꭮꭯ꭰꭱꭲꭳꭴꭵꭶꭷꭸꭹꭺꭻꭼꭽꭾꭿꮀꮁꮂꮃꮄꮅꮆꮇꮈꮉꮊꮋꮌꮍꮎꮏꮐꮑꮒꮓꮔꮕꮖꮗꮘꮙꮚꮛꮜꮝꮞꮟꮠꮡꮢꮣꮤꮥꮦꮧꮨꮩꮪꮫꮬꮭꮮꮯꮰꮱꮲꮳꮴꮵꮶꮷꮸꮹꮺꮻꮼꮽꮾꮿꯀꯁꯂꯃꯄꯅꯆꯇꯈꯉꯊꯋꯌꯍꯎꯏꯐꯑꯒꯓꯔꯕꯖꯗꯘꯙꯚꯛꯜꯝꯞꯟꯠꯡꯢꯣꯤꯥꯦꯧꯨꯩꯪ꯫꯬꯭꯮꯯꯰꯱꯲꯳꯴꯵꯶꯷꯸꯹꯺꯻꯼꯽꯾꯿가각갂갃간갅갆갇갈갉갊갋갌갍갎갏감갑값갓갔강갖갗갘같갚갛개객갞갟갠갡갢갣갤갥갦갧갨갩갪갫갬갭갮갯갰갱갲갳갴갵갶갷갸갹갺갻갼갽갾갿걀걁걂걃걄걅걆걇걈걉걊걋걌걍걎걏걐걑걒걓걔걕걖걗걘걙걚걛걜걝걞걟걠걡걢걣걤걥걦걧걨걩걪걫걬걭걮걯거걱걲걳건걵걶걷걸걹걺걻걼걽걾걿검겁겂것겄겅겆겇겈겉겊겋게겍겎겏겐겑겒겓겔겕겖겗겘겙겚겛겜겝겞겟겠겡겢겣겤겥겦겧겨격겪겫견겭겮겯결겱겲겳겴겵겶겷겸겹겺겻겼경겾겿곀곁곂곃계곅곆곇곈곉곊곋곌곍곎곏곐곑곒곓곔곕곖곗곘곙곚곛곜곝곞곟고곡곢곣곤곥곦곧골곩곪곫곬곭곮곯곰곱곲곳곴공곶곷곸곹곺곻과곽곾곿관괁괂괃괄괅괆괇괈괉괊괋괌괍괎괏괐광괒괓괔괕괖괗괘괙괚괛괜괝괞괟괠괡괢괣괤괥괦괧괨괩괪괫괬괭괮괯괰괱괲괳괴괵괶괷괸괹괺괻괼괽괾괿굀굁굂굃굄굅굆굇굈굉굊굋굌굍굎굏교굑굒굓굔굕굖굗굘굙굚굛굜굝굞굟굠굡굢굣굤굥굦굧굨굩굪굫구국굮굯군굱굲굳굴굵굶굷굸굹굺굻굼굽굾굿궀궁궂궃궄궅궆궇궈궉궊궋권궍궎궏궐궑궒궓궔궕궖궗궘궙궚궛궜궝궞궟궠궡궢궣궤궥궦궧궨궩궪궫궬궭궮궯궰궱궲궳궴궵궶궷궸궹궺궻궼궽궾궿귀귁귂귃귄귅귆귇귈귉귊귋귌귍귎귏귐귑귒귓귔귕귖귗귘귙귚귛규귝귞귟균귡귢귣귤귥귦귧귨귩귪귫귬귭귮귯귰귱귲귳귴귵귶귷그극귺귻근귽귾귿글긁긂긃긄긅긆긇금급긊긋긌긍긎긏긐긑긒긓긔긕긖긗긘긙긚긛긜긝긞긟긠긡긢긣긤긥긦긧긨긩긪긫긬긭긮긯기긱긲긳긴긵긶긷길긹긺긻긼긽긾긿김깁깂깃깄깅깆깇깈깉깊깋까깍깎깏깐깑깒깓깔깕깖깗깘깙깚깛깜깝깞깟깠깡깢깣깤깥깦깧깨깩깪깫깬깭깮깯깰깱깲깳깴깵깶깷깸깹깺깻깼깽깾깿꺀꺁꺂꺃꺄꺅꺆꺇꺈꺉꺊꺋꺌꺍꺎꺏꺐꺑꺒꺓꺔꺕꺖꺗꺘꺙꺚꺛꺜꺝꺞꺟꺠꺡꺢꺣꺤꺥꺦꺧꺨꺩꺪꺫꺬꺭꺮꺯꺰꺱꺲꺳꺴꺵꺶꺷꺸꺹꺺꺻꺼꺽꺾꺿껀껁껂껃껄껅껆껇껈껉껊껋껌껍껎껏껐껑껒껓껔껕껖껗께껙껚껛껜껝껞껟껠껡껢껣껤껥껦껧껨껩껪껫껬껭껮껯껰껱껲껳껴껵껶껷껸껹껺껻껼껽껾껿꼀꼁꼂꼃꼄꼅꼆꼇꼈꼉꼊꼋꼌꼍꼎꼏꼐꼑꼒꼓꼔꼕꼖꼗꼘꼙꼚꼛꼜꼝꼞꼟꼠꼡꼢꼣꼤꼥꼦꼧꼨꼩꼪꼫꼬꼭꼮꼯꼰꼱꼲꼳꼴꼵꼶꼷꼸꼹꼺꼻꼼꼽꼾꼿꽀꽁꽂꽃꽄꽅꽆꽇꽈꽉꽊꽋꽌꽍꽎꽏꽐꽑꽒꽓꽔꽕꽖꽗꽘꽙꽚꽛꽜꽝꽞꽟꽠꽡꽢꽣꽤꽥꽦꽧꽨꽩꽪꽫꽬꽭꽮꽯꽰꽱꽲꽳꽴꽵꽶꽷꽸꽹꽺꽻꽼꽽꽾꽿꾀꾁꾂꾃꾄꾅꾆꾇꾈꾉꾊꾋꾌꾍꾎꾏꾐꾑꾒꾓꾔꾕꾖꾗꾘꾙꾚꾛꾜꾝꾞꾟꾠꾡꾢꾣꾤꾥꾦꾧꾨꾩꾪꾫꾬꾭꾮꾯꾰꾱꾲꾳꾴꾵꾶꾷꾸꾹꾺꾻꾼꾽꾾꾿꿀꿁꿂꿃꿄꿅꿆꿇꿈꿉꿊꿋꿌꿍꿎꿏꿐꿑꿒꿓꿔꿕꿖꿗꿘꿙꿚꿛꿜꿝꿞꿟꿠꿡꿢꿣꿤꿥꿦꿧꿨꿩꿪꿫꿬꿭꿮꿯꿰꿱꿲꿳꿴꿵꿶꿷꿸꿹꿺꿻꿼꿽꿾꿿

Nhìn chung, trong bài này tác giả không đại diện cho một phe nhóm hay đoàn thể thanh niên nào. Nhưng những quan điểm bất đồng của ông ta đối với cuộc tranh cử giữa các ứng cử viên người Chăm cũng là quan điểm chung của một số thanh niên, dù là đa số hay thiểu số. Thật ra, vấn đề dân chủ là vấn đề hoàn toàn mới lạ đối với xã hội người Chăm thời đó.

Quan điểm của Jata Aneh trong «*Xin hãy chấm dứt!*» chất chứa một dữ kiện lịch sử và xã hội quan trọng của cộng đồng người Chăm ở Ninh Thuận nói riêng và tất cả cộng đồng người Campa ở Việt Nam nói chung. Ông ta đã cho thấy cái ung nhọt của các thời đại vẫn còn âm ỉ trong nền tảng xã hội Chăm và chưa có cách nào chữa trị được.

Jata Aneh là một bút danh, không phải tên thật của tác giả. Vấn đề quan trọng của chúng tôi không phải là đi tìm lai lịch của tác giả, nhưng đi tìm tư tưởng và quan điểm của tác giả, như là một nhân chứng trực tiếp và một nhân vật sống thật sự trong bối cảnh xã hội của người Chăm vào thời điểm đó.

Chúng tôi không biết Jata Aneh là ai? Và cũng không biết ông ta có còn thành tâm với quan điểm xã hội của mình nữa không, một khi ông ta đã đạt được quyền lợi hay địa vị cho riêng mình, vì người

* Lộ Trung Cân là giảng viên của Đại Học Putra, Mã Lai.

¹ Trong bài này chúng tôi chỉ đề cập việc tranh cử dân biểu giữa người Chăm của khu vực tỉnh Ninh Thuận, không bao gồm khu vực tỉnh Bình Thuận.

Chăm có câu: *𑜉𑜂𑜫 𑜁𑜪𑜫 𑜁𑜪𑜫 𑜁𑜪𑜫 mbang trei karei kadha* (khi ăn no rồi thì hay đói ý). Dẫu thế nào cũng phải công nhận rằng, Jata Aneh đã có công góp phần vào công cuộc xây dựng xã hội Campa, nhất là vào năm 1967-1968: Vì ông ta đã dám viết, dám trình bày, nhận định và phân tích những gì mà ông ta thấy không phù hợp với quyền lợi chung của dân tộc. Ông ta đã không sợ và bất chấp mọi phản ứng của các phe phái còn đang diễn tuồng trên sân khấu chính trị trong xã hội của người Chăm, một dân tộc đã bị mất nước. Jata Aneh là người đã dám nói lên sự thật, dẫu biết rằng: "sự thật thì mất lòng", là một thanh niên có can đảm, đã không ngần ngại bước ra trước oai quyền của bất cứ ai, để đứng lên chống lại những tệ nạn xã hội, chống lại các xu hướng đã làm cho tính thống nhất trong cộng đồng người Chăm thêm đổ vỡ. Và mặc dù Jata Aneh không phải là một nhà sử học, nhưng qua cách đặt vấn đề và trình bày quan điểm của mình đã cho thấy dữ kiện lịch sử và xã hội được đề cập là có cơ sở khoa học, ông ta đã có một cái nhìn sâu sắc về một khung cảnh xã hội, ông ta đã cho mọi người thấy cái sự hỗn loạn của xã hội qua sự tác động của một ý thức thiếu lành mạnh và thiếu khách quan. Và tất nhiên, cũng nhờ vào ngòi bút Jata Aneh dân tộc Campa hôm nay mới biết được sự việc đã xảy ra cách đây gần hơn 30 năm. Người Chăm hôm nay sẽ không còn nhận diện được sự thật và hậu quả phủ phàng của cuộc bầu cử dân biểu vào năm 1967, nếu như không có bài *«Xin hãy chấm dứt!»*.

Dân chủ và nguyện vọng của người dân

Qua lời mở đầu, tác giả đã cho rằng cuộc tranh cử dân biểu diễn ra giữa ứng cử viên người Chăm như là một «trận giặc đã khóc liệt trong quá khứ, đang ngấm ngấm nhưng dữ dội trong hiện tại và sẽ lê thê trong tương lai» (trang 23)² «trận giặc khóc liệt» này xảy ra giữa ba ứng cử viên «đa mưu túc kế», đó là ông X, M và C³.

Đúng trước thực trạng «gà nhà bôi mặt đá nhau» (trang 23) nhóm thanh niên người Chăm, vì danh dự dân tộc, đã nhận định rằng không thể vì đam mê dân chủ mà cứ để cho bất kỳ ai muốn đưa xã hội

² Những câu trong dấu ngoặc «...» là những câu được trích dẫn từ *Xin hãy chấm dứt!* của Jata Aneh.

³ Có chăng tác giả muốn ám chỉ ông Từ Công Xuân, ông Châu Văn Mỏ và ông Quảng Năng Cây, ba ứng cử viên dân biểu vào năm 1967? ?

Chăm vào hố thẳm tùy ý. Ý thức được tầm quan trọng của sự việc này họ đã đưa ra lời yêu cầu thiết yếu: dân tộc Chăm chỉ nên có một ứng cử viên, một lãnh tụ, dù là ai, miễn người ấy là dân tộc Chăm của mình, để chúng tỏ trước dư luận rằng: dân tộc Chăm chỉ là một, chỉ có một nhà lãnh đạo và có một tổ chức chính trị thống nhất. Tuy nhiên, những yêu cầu thiết yếu trên của thanh niên và nhân dân Chăm chẳng có ai bận tâm. Tại sao nguyện vọng của đa số không được đáp ứng? Việc đề nghị chỉ cần một người Chăm đại diện cho tất cả người Chăm ra tranh cử dân biểu là thiếu hợp lý hay sao? Hay đề nghị của thanh niên và dân tộc Chăm thời đó là thiếu dân chủ? Hay dân chủ có nghĩa là phải phù hợp với quyền hạn và lợi ích riêng của một người nào hay phe nhóm nào? Hay là vì một lý do nào khác?.

Nguyện vọng của thanh niên là chính đáng. Tiếc rằng, nguyện vọng của họ đã bị ba ứng cử viên người Chăm bác bỏ. Thanh niên làm việc này, tất nhiên không phải vì mưu cầu lợi ích riêng cho thanh niên, mà trên thực tế, vì lo âu cho một sự khủng hoảng xã hội, nên họ chỉ có một mơ ước là làm thế nào để hòa giải. Vì «đồng bào Chăm ở Ninh-Thuận vốn dân số ít cho nên hầu hết đều quen biết thân tình với nhau hoặc do liên hệ gia đình hoặc do liên hệ xã hội. Do đó, việc ba vị đều ra tranh cử ắt sẽ gây một tình trạng xáo trộn gây go mà chính thanh niên phải chịu nhận lãnh [sic] những hậu quả khủng khiếp về sau» (trang 23). Jata Aneh cũng đã đưa ra một nhận xét, «muốn xây dựng xã hội, phải có một sự đoàn kết thật sự chứ không phải thứ đoàn kết "rao hàng"» (trang 23).

Ý thức dân chủ đã trở thành một chủ đề quan trọng trong bài «*Xin hãy chấm dứt!*» của Jata Aneh. Vì tác giả đã có nhận định «có dân chủ mới có tiến bộ, và một dân tộc càng chậm tiến, càng cần đến dân chủ [...] nhưng dân chủ đã đến với người Chăm quá đột ngột, nó đã đến quá sớm trong một thế giới quá già» (trang 23). Đưa ra nhận định về ý thức dân chủ như trên phải chăng tác giả Jata Aneh muốn nói rằng, dân chủ là tốt khi mọi người đều ý thức và tôn trọng nguyên tắc dân chủ. Còn ngược lại, thì thà đừng có dân chủ lại tốt hơn. Chính thế, nếu không có dân chủ «có thể tình trạng xã hội Chăm đã không đến nỗi [sic] rối rắm như ngày nay» (trang 24).

Hậu quả của cuộc tranh cử

Bác bỏ nguyện vọng thanh niên, ba ứng cử viên Chăm bắt đầu

lao vào chiến trường hoạt động. Họ tìm người cổ võ, thành lập đám vô tay cho buổi diễn thuyết của mình, áp dụng nhiều phương thức để vận động, gây ảnh hưởng để thu hút cử tri. Trước tình thế này, tác giả thành thật thú nhận là ông ta sẽ bỏ phiếu cho ông M, nhưng ông ta không phải là người theo phe phái của ông M. Sự lựa chọn của tác giả, cũng như một số thanh niên trí thức và công chức chỉ vì một nguyên nhân chính yếu, đó là quá trình hoạt động xã hội của ông M, vì ông «là người thường gần gũi với giới trẻ, có thể tạo được nhịp cầu thông cảm giữa giới thanh niên và giới lớn tuổi». Tác giả cũng đưa ra một nhận định khác đó là đối với thanh niên, ba ứng cử viên này chỉ là những nhân vật «tương đối» trong một bàn cờ chính trị. Và vì cái tương đối đó, nên đa số thanh niên buộc phải chọn «cái tương đối» nào họ thấy «tương đối khá hơn.» (trang 24).

Cũng theo Jata Aneh, sự hiện diện ba ứng cử viên X, M và C đã tạo ra nhiều phe phái trong xã hội nhằm chỉ trích phe theo người kia. Người thì cho là thanh niên theo ủng hộ ông M là để đền công ơn ông đã hướng dẫn họ trên con đường học vấn. Cũng qua vấn đề này mà tác giả đã đính chính rằng, «ở thời buổi này, nếu còn ai nghĩ rằng thanh niên hành động chỉ vì ơn nghĩa thì thật là ngây ngô quá.» (trang 25). Qua vấn đề trên, đã hé lộ cho thấy tình hình xã hội Chăm ở thời điểm này rất là căng thẳng.

Trong bài «*Xin hãy chấm dứt!*» còn có điểm đáng chú ý khác nhất là về tư tưởng độc lập của tác giả trước một biến cố xã hội. Tác giả cũng nhận định rằng, «cái tệ hại của xã hội này là sự khiếm khuyết ánh sáng lý trí trong mọi việc xét suy, do đó thường đưa đến những nhận định lệch lạc mù quáng.» (trang 25). Tất nhiên, cái lệch lạc thì dẫn tới cái lệch lạc khác lớn hơn, và cái mù quáng thì lại kéo theo hàng loạt mù quáng khác. Cái nhận định này đã cho ta thấy rằng, xã hội Chăm thời đó là một xã hội lỏng lẻo, thiếu tổ chức, thiếu người lãnh đạo, một xã hội như vậy nên dễ bị chia ba xẻ bảy. Và người mưu đồ chính trị có thể lợi dụng yếu tố này để mưu cầu danh vọng hay quyền lợi riêng cho mình.

Sự thiếu mạnh dạn trong công việc phân tích hay phê phán của người Chăm đối với cuộc tranh cử dân biểu đã trở thành một thông lệ trong xã hội. Vì rằng người Chăm chỉ quen dùng tình cảm đặc thù của dân tộc mình để xử lý trong tất cả mọi việc. Nhưng đó cũng có thể là yếu tố làm cho xã hội Campa suy yếu. Liên quan với điểm này, Jata Aneh cũng đã lập luận với đại ý, tại sao chúng ta chỉ biết cúi đầu đi

theo mà không cần sử dụng lý trí để có một nhận định hay phê phán. Và thêm một lập luận khác như sau, dù rất đơn giản, nhưng nó đã thể hiện được đúng cái thực trạng xã hội người Chăm thời đó, thí dụ, với câu hỏi tại sao coi ông A là người tốt nhất, người Chăm thường trả lời rằng, vì «ông A là người cùng phe với mình, trong khi đó ông A là người mất dạy nhất» (trang 25). Câu trả lời này xuất phát từ ý thức đơn giản về «cái mình» và «cái của người ta». Và theo Jata Aneh chúng ta có nên chăng «hề cái mình là đúng, là hay, dù đó là cái ngu xuẩn nhất thế gian» (trang 25). Chính vì thế, tác giả cần đưa vấn đề này lên diễn đàn để làm thế nào cho «cái chủ quan bệnh hoạn đó sớm cáo chung ở xã hội quá đau thương để mỗi người suy nghĩ đúng hơn và nhận xét chính tề hơn» (trang 25).

Nạn nhân của cuộc tranh cử

Như đã nhắc sơ qua ở phần trên: Có tranh giành, thì có bất đồng. Qua bài «*Xin hãy chấm dứt!*» Jata Aneh đã cho thấy, để tranh thủ dư luận quần chúng, ba ứng cử viên đã dùng chiến thuật vận động thô bạo và nguy hại, đó là, thay vì dùng diễn văn chính trị của mình để cho công chúng biết những công trạng mà mình đã góp phần xây dựng cho xã hội, giúp đỡ mọi người và bảo vệ dân tộc, hay giải thích cho quần chúng các chủ trương, các hoạch định sẽ được thực hiện trong tương lai, một khi ông ta đã thắng cử. Ngược lại, bài diễn văn chính trị của các vị này chỉ nhằm loại trừ và bôi nhọ lẫn nhau. Việc làm này đã gây nên sự xáo trộn cho xã hội người Chăm. Đứng trước tình huống nan giải và thời điểm nhá nhem tranh sáng, tranh tối, quần chúng nhân dân Chăm quê mùa đã bị kéo vào vòng xoay của quỹ đạo chính trị riêng tư, để rồi trở thành nạn nhân của chiến cuộc: họ tự loại trừ lẫn nhau để làm vừa lòng người thủ lãnh mà họ theo ủng hộ. Jata Aneh cũng tự đặt câu hỏi có chăng ba ông ứng cử viên đã không ý thức được việc này, hay họ muốn lừa đi, vì chính họ là tác giả đã đưa xã hội người Chăm đi vào sự hỗn loạn trong thời đó. Việc gây bè phái hay phe nhóm cho ba ứng cử viên đã làm cho cộng đồng người Chăm trở thành xích mích, tự đã phá và hiềm thù lẫn nhau, để rồi quên đi tình huynh đệ, tình dân tộc có cùng nguồn gốc, có cùng một lịch sử, cùng một quê hương và một vương quốc.

Theo Jata Aneh, kết quả của cuộc tranh giành ghế dân biểu năm 1967 đã không mang lại cho dân tộc Chăm một lợi ích nhỏ nhoi nào

cả. Nhiều người, trong đó có cả tác giả, đã trở thành nạn nhân của chiến cuộc. Chính vì thế, tác giả đã dùng ngòi bút của mình để nói lên cái tệ nạn của cuộc tranh chấp dân chủ này.

Trái lại, kết quả của cuộc tranh giành ghế dân biểu năm 1967 đã mang lại cho mỗi ứng cử viên một kết quả tương đối khả quan. Ông X trở thành dân biểu đại diện cho người Chăm ở nhà Lập Pháp. Ông M trở thành thứ trưởng đặc trách dân tộc Chăm ở Bộ Phát Triển Sắc Tộc, và Ông C vào hội đồng sắc tộc tỉnh Ninh Thuận.

Còn người dân Chăm là nạn nhân và cũng là chủ nhân đã mang lại thắng lợi cho ba vị ứng cử dân biểu không đòi hỏi gì cho mình. Theo Jata Aneh, người ta cũng không rõ, về sau, ba ông đại diện của người Chăm trong chính quyền Việt Nam có lập nên công trạng gì hay không, vì chẳng có ai được biết hay có nghe nói đến.

Qua ngòi bút của Jata Aneh, người ta đã thấy rằng dân tộc Chăm sau cuộc tranh cử chỉ mong mỗi có một sự hòa giải giữa ba ứng cử viên. Đoàn thể thanh niên chỉ mong xã hội Chăm không còn hiềm khích hay chia rẽ nữa và kêu gọi mọi người quên đi cái di vãng đau buồn, và vì danh dự của dân tộc, nên ngồi lại với nhau để hàn gắn lại vết thương của xã hội. Nhưng đâu phải dễ dàng, vì các ông ứng cử viên vẫn chưa nhận diện được rõ rệt về ý thức hệ của một thể chế dân chủ. Cũng vì thế, Jata Aneh đã nói lên sự phẫn nộ của mình: «Quý vị đã toại nguyện rồi! [...]. Thiết tưởng quý vị đã có sẵn trong tay những điều kiện thuận tiện nhất để xây dựng xã hội chúng ta. Quý vị còn chờ gì nữa mà không cùng nhau bắt tay thân hữu, quý vị còn gì nữa mà không hợp tác chân thành với nhau để mang lại tia sáng hy vọng cho đồng bào chúng ta? Một lần nữa chúng tôi tha thiết kêu gọi quý vị nên vì quyền lợi chung của đồng bào, vì tương lai của con cháu mà dẹp bỏ mọi tị hiềm cá nhân, chung lo đại cuộc hầu cứu vãn sự suy sụp của xã hội chúng ta đã tàn tạ lăm rồi. Đây là tiếng kêu thắm thiết của một thanh niên đang băng khuâng trước hoàn cảnh. Xin quý vị cố gắng chấm dứt càng sớm càng hay cái trò tranh chấp hiềm nghèo giữa quý vị cho con cháu quý vị được yên lòng» (trang 26-27).

Biến cố bầu cử vào năm 1967 còn có một tác hại khác, đó là cộng đồng tôn giáo người Chăm đã trở thành nạn nhân của cuộc tranh chấp dân chủ này. Vấn đề bầu cử dân biểu cũng đã gây ra sự rạn nứt sâu rộng giữa cộng đồng tôn giáo người Chăm. Jata Aneh đã viết, «chúng tôi buồn để mà vui... [cái] can hệ hơn cả là vấn đề chia rẽ giữa người Chăm Hồi giáo và người Chăm theo đạo Balamôn» (trang

27). Với câu tâm sự này tác giả đã cho thấy, mặc dù phe mình thất cử, nhưng đừng nên oán hận và buồn bã mà hãy lấy làm vui, vì sự đoàn kết giữa Chăm Hồi giáo và Chăm theo Balamôn là quan trọng hơn. Điều này cũng chứng tỏ, sự chia rẽ giữa các tôn giáo không bắt nguồn từ lý do tôn giáo, nhưng là từ một số người mang tư tưởng bệnh hoạn muốn xuyên tạc nó: «vì mưu đồ riêng tư và cũng có địa vị của mình, đã lợi dụng tôn giáo để gây chia rẽ» (trang 27). Và chính những vi khuẩn bệnh hoạn này «dần dần làm cho người Chăm nghi ngờ nhau và hiểu lầm lẫn nhau rồi cuối cùng gây cho nhóm thiểu số một cái mặc cảm không tốt về đối với nhóm đa số» (trang 27).

Sự rạn nứt giữa Chăm Hồi Giáo và Chăm Ahier (tạm gọi là Bà La Môn) đã trở thành cái nhức nhối trong xã hội Chăm. Tác giả chỉ mong sao trong tương lai vết thương lòng này có thể được hàn gắn lại. Và tác giả đặt niềm hy vọng vào ông X, tin rằng ông ta có thể đem lại một chút tia sáng cho cuộc khủng hoảng này. Vì ông X «là người Hồi giáo, tức thuộc thành phần thiểu số. Và việc ông đắc cử Dân Biểu, [có thể xoa dịu] được mặc cảm nơi một số người Chăm Hồi giáo, và đồng thời có thể lấp được hố chia rẽ giữa người Chăm» (trang 27).

Tác giả cũng đã đề nghị rằng khi cuộc tranh chấp dân biểu đã qua rồi, vấn đề thiết yếu bây giờ là cần phải hợp tác với ông X. Dù sao đi nữa, ông X vẫn là Dân Biểu đại diện cho người Chăm, đó cũng là phương cách «duy nhất mang lại đoàn kết thật sự. Bằng không thì tình trạng sẽ trở y như cũ» (trang 27-28). Tác giả cũng đã lý giải, sự cộng tác với ông X là việc làm cần thiết vì có hai lý do chính đáng. «Thứ nhất, hợp tác với ông X [không phải là theo cá nhân ông ta, nhưng] có nghĩa là giúp ông ta phục vụ công ích đúng theo lập trường xây dựng cho thanh niên». «Thứ hai, thanh niên chúng tôi tuyệt đối tin vào tài khéo léo khôn ngoan của ông X về phương diện cư xử, xã giao là điểm vàng son duy nhất của ông ta.» (trang 28). Qua những lời đề nghị và lý giải trên, ta thấy Jata Aneh là một thanh niên sáng suốt. Nhưng trên thực tế có ai nghe ông ta không?

*

Bài «*Xin hãy chấm dứt!*» chỉ là quan điểm riêng tư của Jata Aneh về một biến cố xã hội trong đó tác giả là nhân chứng trực tiếp. Tuy nhiên, với những thông tin và các sự kiện được phân tích trong bài của ông ta đã cho chúng ta có một khái niệm về xã hội người

Chăm trong một giai đoạn thời gian nhất định, và nguyên nhân chính yếu nào đã đưa xã hội này vào sự khủng hoảng.

Người Chăm rất hành diện đối với thể chế dân chủ này. Tiếc rằng, dân tộc Chăm thời đó chưa làm chủ được vận mạng của chính mình. Nhưng đây chỉ là trường hợp chung của các dân tộc ở khu vực Đông Nam Á. Nếu vấn đề này đã xảy ra, cũng vì một xã hội có hơn 80.000 ngàn người Chăm mà không có một tổ chức chung, có một kỷ cương chung và một đường lối chính trị thống nhất, vì định luật tất yếu trong lịch sử chính trị: bất cứ xã hội nào không có tổ chức, xã hội đó dễ trở thành nạn nhân cho cá nhân tham quyền, tham lợi thao túng.